

Odzivi

Znanstveni posvet ob 300-letnici kronanja podobe Svetogorske Matere Božje, Frančiškanski samostan Sveta Gora, 7. oktober 2017.

V soboto, 7. oktobra 2017, je v Frančiškanskem samostanu na Sveti Gori potekal znanstveni posvet ob 300-letnici kronanja milostne podobe Svetogorske Matere Božje. Slovesni dogodek, ki se je odvijal 6. junija 1717 na goriškem Travniku, so pospremile velike množice iz vse tedanje Goriške, počastili pa so ga tudi številni posvetni in cerkveni dostojanstveniki iz avstrijskih dežel in beneškega ozemlja. V 18. stoletju je bilo namreč kronanje podob izjemno pomemben dogodek, ne samo v religioznem, ampak tudi v

širšem družbenem kontekstu. Goriško kronanje lahko tako razumemo kot neke vrste spravo med stanovi po krvavem Tolminskem puntu leta 1713. Poudariti velja tudi, da je svetogorska podoba druga kronana Marijina podoba izven Italije. Pred njo je bila le trsatska, še v istem letu pa ji je sledila čestohovska.

Svetogorska milostna podoba, to je slika *Matere Božje z Jezusom med prerokom Izaijo in sv. Janezom Krstnikom*, je prišla na Sveto Goro kot dar oglejskega patriarha Marina Grimanija leta 1544. Takrat je nadomestila prvotno Marijino kultno podobo v obliki lesenega kipa. Patriarhovo radodarno dejanje pomeni tudi prizadevanje tedanje katoliške cerkve v boju proti protestantizmu, ki je bilo na Goriškem močno prisotno. Čeprav je svetogorska podoba ena

Svetogorska milostna podoba iz 16. stoletja (hrani: frančiškanski samostan na Sveti Gori).

najbolj znanih slik na Goriškem, ne vemo natančno, kdo jo je naslikal. V literaturi je bila pripisana Palmi Starejšemu ali Francescu Rizzo da Santacroce, toda po zadnjih raziskavah je njen najverjetnejši avtor Filippo da Verona. Zlati kroni, okrašeni z dragulji, je darovala Ana Katarina Schell pl. Schellenburg iz Ljubljane.

Letošnjo obletnico so patri na Sveti Gori proslavili 17. junija s slavnostnim koncertom in 25. junija s slovesno mašo. Na točno obletnico dogodka, 6. junija, so v goriški bogoslovni knjižnici pripravili predavanje Liliane Mlakar in Andree Nicolausiga. Vanni Feresin iz Centra za ohranjanje in vrednotenje ljudskih tradicij Borc San Roc v Gorici je zasnoval razstavo (2.–6. avgust 2017) in publikacijo z naslovom *Il Monte Santo sopra Gorizia. A 300 anni dall'incoronazione della Sacra Effigie*. Pri novogoriški založbi Branko je izšla knjiga Cirila Metoda Ceja *Tebi, milostna Svetogorska Kraljica. Zgodovina božje poti na Sveti Gori*.

Ker je od zadnjega srečanja na temo Svete Gore minilo skorajda 30 let, se nam je zdelo primerno, da obletnico obeležimo z znanstvenim posvetom. Posvet je organiziralo Mednarodno središče za primerjalne zgodovinske raziskave Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (ICCHS), ki ga vodi Matej Klemenčič, v sodelovanju s Frančiškanskim samostanom na Sveti Gori in Restavratorskim centrom ZVKDS. Sodelovalo je dvanajst predavateljev različnih humanističnih strok, iz slovenskih in italijanskih institucij. Predavanja in diskusija so opomnili na zgodovinsko enotnost Goriške, saj so potekali v slovenskem in italijanskem jeziku.

Akademik Sergio Tavano, starosta goriške umetnostne zgodovine, je oris svetogorskih študij in združevalnega pomena svetišča oplemenitil s svojimi spomini, saj je na Sveti Gori prvič romal kot otrok v zgodnjih 30. letih prejšnjega stoletja. Obenem je predstavil kiparski posnetek milostne podobe, katerega so v spomin na kronanje vzdali v fasado Thurnove palače (Palazzo della Torre) na goriškem Travniku (Piazza Grande). Relief so ponovno odkrili pred štiridesetimi leti v neki stranski ulici v Marianu, kamor je bil prestavljen po letu 1918. V tem primeru gre za edino kiparsko varianto svetogorske milostne podobe, ki pa še ni bila deležna primerne pozornosti v strokovni literaturi.

Liliana Ferrari in Lucia Pillon sta predstavili kulturnozgodovinski oris Goriške na začetku 18. stoletja. Tedanji vladar Svetega rimskega cesarstva, Karel VI. (1711–1740), je bil dejanski snovalec reformnih procesov, z Marijo Terezijo (1740–1780) so omenjene politike postale bolj prodorne in so se razširile na vsa polja družbenega življenja, z Jožefom II. (1780–1790) pa je prišlo do krize v odnosu med državo in lokalnimi skupnostmi. Gorica je bila v polni meri vključena v sočasno dogajanje, s to posebnostjo, da je bila mejno območje. Neprekosljiv vir za razumevanje Goriške v tem obdobju še vedno ostaja Carlo Morelli

Podobica s Svete Gore iz druge polovice 18. stoletja.

(1730–1792), ki poskuša predstaviti vzroke tedanje krize.

V svojem predavanju je Jože Škofljanec osvetlil obdobje po letu 1566, ko so bili svetišče in romarji zaupani v varstvo in oskrbo Frančiškovim manjšim bratom province sv. Križa. Redovna družina na Sveti Gori je bila ena največjih v provinci, zato je zagotavljala zadostno število spovednikov in sposobnih pridigarjev. Samostanu so določili obsežno območje kolekture, s katerega je prejemal darove za preskrbo prebivalcev samostana, hkrati pa nudi pastoralno pomoč krajevnim duhovnikom. Svetogorski samostan je večji del 17. in 18. stoletja gostil študij filozofije. Lektorji in kleriki so bistveno prispevali tudi k slovesnejši podobi liturgičnih slavij v Marijinem svetogorskem svetišču.

V 20. stoletju se je trdno zasidralo prepričanje, da je imela svetogorska cerkev iz 16. stoletja na istem mestu svojo predhodnico, prav tako posvečeno Devici Mariji. Iz te cerkve naj bi izhajala znamenita ornamentirana kamnita plošča z besedami angelskega pozdrava. Svetišče naj bi v drugi polovici 15. stoletja porušili Turki. Toda Vojko Pavlin je predstavil in z dokazi podkrepil drugačno domnevo. O srednjeveški Marijini cerkvi pri Gorici nad Solkanom sicer nesporno pričajo štirje zgodovinski viri iz 14. stoletja, ki jih je pred okoli sto leti obelodanil zgodovinar Franc Kos. Kljub temu se porajajo utemeljeni dvomi o tem,

ali je ta cerkev stala na vrhu Skalnice, saj bi jo nedvomno lahko locirali tudi drugam.

Pavla Jarc je v svojem prispevku umetnostnozgodovinsko opredelila v prvi svetovni vojni porušeno cerkev na Sveti Gori ter izpostavila vpliv njenega arhitekturnega tipa in prostorske zasnove na nekatere triladijske cerkve na Primorskem in Notranjskem. Cerkev je bila s svojo tipično arhitekturo prehodnega značaja in bogato opremo pomemben umetnostni spomenik, ki je dobro nakazoval težnje arhitekture srede 16. stoletja. Ta je še vedno živela iz srednjeveške tradicije in poznogotske dvoranske arhitekture, hkrati pa se je že bogatila z dosežki renesanse. Opazen je tudi delež domačih mojstrov, dedičev tradicionalne kamnoseške tradicije, ki je na tem področju živela še daleč v 18. stoletje.

O kronanju Marijinih podob je spregovoril p. Silvin Krajnc. V evangelijih ni zapisa o kronanju Jezusa ali Marije, je pa prisotno v tradiciji Cerkve in v liturgiji. Tako Bernard iz Clairvauxa primerja nevesto iz Visoke pesmi z Marijo, ki kot Kraljica vstopa v Kraljevo palačo, da bo prejela krono. Še več opisov kronanja najdemo v apokrifih. Misel na kronanje je povezana z vero, da je bila Marija po smrti podobno kot Kristus obujena in vzeta v nebesa. Krona v posvetni ikonografiji pomeni moč, zdravje in zmago. Najzgodnejše upodobitve kronanja Marije so vklesane v kamen gotskih katedral. Slikarske upodobitve pa poudarjajo predvsem njeno materinstvo. Marija v gesti ponižnosti podaja krono novorojenemu Jezusu.

Renato Podbersič je odkril nove podatke o svetogorskem gvardijanu p. Romualdu Sitarju in nje-

Alegorična podoba kronanja iz 18. stoletja.

govi vlogi pri kronanju. Pater Romuald se je rodil 8. oktobra 1664 v Ročinju. K frančiškonom je vstopil februarja 1685 v Ljubljani. Med sobrati je užival velik ugled zaradi svoje podjetnosti. Vrsto let je bil profesor bogoslovnih ved, najprej, od leta 1692, kot profesor filozofije na provincialnem študiju na Sveti Gori, od leta 1696 pa kot profesor teologije na generalnem študiju v Ljubljani. Leta 1707 je prvič postal gvardijan na Sveti Gori, ko pa je leta 1714 drugič nastopil isto mesto, je dokončal prenovo samostana na južni strani cerkve in zgradil novo prenočišče za romarje. Obenem je v Rim naslovil prošnjo za kronanje milostne podobe in spomladi 1717 prejel pozitiven odgovor.

Svetogorska milostna podoba *Materae Božje z Jezusom med prerokom Izaijo in sv. Janezom Krstnikom*, ki se ji je posvetil vodilni specialist za zgodnjerenesansno beneško slikarstvo Anchise Tempestini, je po tipologiji pobožnosti namenjena podoba z dopasnimi figurami. Tovrstne tabelne slike so v velikem številu izdelovali v Benetkah in v takratnem beneškem ozemlju. Kompozicija je zelo podobna delom slikarjev da Santacroce, ki izhajajo iz kraja v bližini San Pellegrino Terme in ki so delovali tudi v Benetkah. V našem primeru gre za eno od slik, ki so jih umetnostni zgodovinarji, od prvega predloga Giuseppeja Fiocca leta 1916, pripisovali Francescu Rizzo da Santacroce, dejansko pa gre, kot je predavatelj prepričljivo pokazal s primerjalno analizo, za delo Filippa da Verona.

Kot je ugotovil Alessandro Quinzi, je bilo kronanje milostne podobe svetogorske Materae božje leta 1717 zunanji povod za obeležje pomenljivejših dogodkov iz življenja Urške Ferligojeve in njenega videnja na Skalnici. Prizori so se ohranili predvsem na božjepotnih podobah, po kvaliteti izstopa oljna slika neznanega avtorja iz 18. stoletja, po dimenzijah pa sliki Goričana Clementeja Delnerija (1865–1943) iz začetka 20. stoletja. Sliki sta sedaj v kapeli prikazanja v svetogorski baziliki in vsebinsko dopolnju-

jeta kiparsko podobo Marije z otrokom; na njenem podstavku je napis o prikazanju leta 1539 in kiparski kulturni podobi, ki je bila čaščena do izgradnje svetišča leta 1544.

Zlati kroni, iz osmih unč zlata, okrašeni z dragocenimi kamni, je podarila kranjska rojakinja Ana Katarina Schell pl. Schellenburg, rojena Hofstätter (1662–1732), katero je predstavila Katra Meke. Omenjena darovalka je bila soproga Jakoba Schella pl. Schellenburga (1652–1715), znanega in uspešnega trgovca, ki ga lahko označimo tudi za enega največjih mecenov svojega časa na Kranjskem. Med njegovimi najbolj reprezentativnimi naročili izstopa gradnja nove uršulinske cerkve sv. Trojice v Ljubljani. Po njegovi smrti jo je leta 1726 dokončala prav Ana Katarina, ki je s finančnim vložkom omogočila tudi začetek zidave glavnega oltarja. Obenem se je izkazala s številnimi drugimi darovi in naročili.

Predmeti kulturne dediščine, kot je v svojih raziskavah spoznal Miha Jeršek, so v Sloveniji sorazmerno redko okrašeni z naravnimi dragulji in krona Svetogorske Materae Božje je v tem pogledu ena redkih izjem. Pri diamantih so v krono vdelane najpreprostejše oblike brusov. Med barvnimi kamni izstopajo smaragdi v dokaj intenzivni zeleni barvi. Rdeči rubini v klasični barvi so relativno majhni, vendar je to v normi. V osrednjem delu krone je ametist, saj je vijoličasta barva vladarjev. Biseri so naravni, nepravilnih oblik in so dobro ohranjeni. Vrsta, oblika in vključki plemenitih kamnov iz svetogorske krone kažejo na to, da so diamanti zelo verjetno iz Indije ali Brazilije, rubini iz Mjanmara, smaragdi pa iz Kolumbije.

Prispevki bodo objavljeni v znanstveni publikaciji, ki bo predvidoma izšla v drugi polovici leta 2018, v skupnem projektu Znanstvene založbe Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in Založbe Brat Frančišek Slovenske frančiškanske province Sv. Križa.

Monika Osvald
Renato Podbersič